

TÜRKİYE SAHASI GEÇİŞ DÖNEMLERİNDE MİSANDRİ UNSURLARI



MISANDRY ELEMENTS OF TURKEY AREA IN TRANSITION PERIODS

Zeynep ULUDAĞ*

ÖZ: Genel niteliği ile toplumların farklı kültürel yapı taşları bulunmakta ve bu yapı taşları süregelen yaşantı içerisinde çeşitli yollar ile aktarılmakta ve belirli bir toplumsal temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda geçiş dönemleri, toplumların yaşayışlarını ve kültürlerini aktardıkları en önemli ve geniş alanlardan biridir. Bu dönemler hem bölgelere göre hem ayrı dönemler hâlinde hem de farklı topluluk ve kültürler karşılaştırılmalı olarak pek çok bilimsel çalışmaya konu olmuştur. Bunun yanında bu dönemlerin 'toplumsal cinsiyet ayrımcılığı' yönünün de bulunduğu tespit edilmiştir. Geçiş dönemleri de dahil olmakla birlikte toplumlar içerisinde çeşitli alan ve açılarda hem kadınlara hem de erkeklere yönelik olarak pek çok baskı ve zorluklar görülmektedir. Genel olarak 'nefret' çerçevesinde tanımlanan bu tutumlar, erkekler ve kadınlar için farklı bir şekilde anlaşılmaktadır. Ağırlıklı mizojiniye yönelik çalışmalar bulunsa da bu çalışmada geçiş dönemlerinden hareketle göz ardı edildiği düşünülen misandri unsurunun değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu çalışmada modernleşmenin ve modernleşen toplumların dışında toplumsal cinsiyet ayrımcılığının kültürel yapı taşlarında bulunduğu ve bu yapı taşları ile toplumsal cinsiyet ayrımcılığının kültür ile birlikte aktarıldığı savunulmaktadır. Sahanın genişliği sebebi ile alan, Türkiye sahasında görülen geçiş dönemleri olarak sınırlandırılarak bu sahadaki geçiş dönemleri içerisindeki misandri unsurları açıklanacak ve pek çok çalışmaya konu olmuş geçiş dönemlerinin cinsiyet ayrımcılığı yönü gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Geçiş Dönemleri, Misandri, Toplumsal Cinsiyet, Erkek, Kültür

ABSTRACT: In general basis, societies have different cultural building blocks and these building blocks are transferred in various ways in the ongoing life and form a certain social basis. In this context, transition periods are one of the most important and broad areas where societies convey their lives and cultures. These periods have been the subject of many commercial studies, both regionally and as separate periods and comparatively across different communities and cultures. In addition, it has been determined that these periods also had a 'social gender discrimination' aspect. There are many pressures and difficulties for both women and men in various areas and aspects within societies, including transition periods. These attitudes, generally defined within the framework of 'hate', are interpreted differently for men and women. Although there are studies focusing mainly on misogyny, this study aimed to evaluate the misandrist element, which is thought to have been ignored due to transitional periods. In this study, it is argued that apart from modernization and modernizing societies, gender discrimination is found in cultural building blocks and that gender discrimination is transmitted together with these building blocks and culture. Due to the vastness of the field, the area will be limited to the transition periods observed in the field of Turkey, and the elements of misandrist

* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Doktora Programı Öğrencisi-zeyneppuludaag@gmail.com (Orcid: 0000-0002-3511-3094)

in the transition periods in this field will be explained and the gender discrimination aspect of the transition periods, which has been the subject of many studies, will be shown.

Keywords: Transition Periods, Misandry, Gender, Men, Culture

Giriş

Anaerkil dönem¹den günümüz modern toplumlarına kadar geçen sürede ve muhtemel gelecekte hem erkek cinsine yönelik hem de kadın cinsine yönelik çeşitli baskı, farklı düşünce ve inanışları dayatma ve bir kalıba oturtma isteği ile pek çok yaklaşımda bulunulmuştur. Hem kişilerin kendilerine yönelik hem de toplum tarafından oluşturulmuş çeşitli kalıplar kadınlar için ‘mizojini’, erkekler için ise ‘misandri’ olarak adlandırılmaktadır.

Yaşanan sorunların en önemlilerinden biri olarak sayılabilecek bu kişisel ve toplumsal baskı, dayatma ve bazı durumlarda da zorbalıklar; toplumsal ya da bireysel olduğu gibi çeşitli inanışlar, geçiş dönemleri ve ritüeller içerisinde de görülebilmektedir.

Neden ‘kültür’ ve ‘eğlence’ temelinde oluşturulan çeşitli ritüel ve toplumsal eşiklerde zorbalık ve baskı vardır? Ataerkil dönem geçiş dönemlerinde yalnızca kadınlar mı toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına maruz kalmaktadır? Belirli baskı veya yoğun görevler, dönemlerin ataerkil ya da anaerkil olması ile mi ilişkilidir, yoksa toplumsal cinsiyet yaklaşımları cinsiyet fark etmeksizin var olan yapı taşları mıdır?

Gerek toplumsal cinsiyet gerekse de kültür pek çok perspektiften değerlendirilmektedir. Bununla birlikte kültürün yapı taşlarından olan geçiş dönemleri içerisinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, baskı ve çalışmamızın konusu olan misandri ile karşılaşılmasının ve insanların bu olguya gereksinim duymalarının sebepleri neler olabilir? Bu çalışmada öncelikli olarak misandri incelenmesi, ardından Türkiye sahasında görülen temel geçiş ritüelleri içerisindeki misandri unsurlarının açıklanması hedeflenmiştir.

Misandri

Toplumsal yaşayış içerisinde sıklıkla karşılaşılan çeşitli yargılar ve beklentiler, bu durumlara uyulmadığı takdirde de gösterilen farklı tepkiler bulunmaktadır. Bu yargılara bağlı olarak oluşan tepkilerden biri de “misandri” olarak karşımıza çıkmaktadır. “Misandri, Misandria, Mizoandria” gibi adlandırmaları olan bu terim, Oxford Sözlüğü’ne göre Yunanca *mísos*

¹ Anaerkil dönemin varlığı pek çok araştırmacı tarafından hâlen bir tartışma konusu olsa ilksel toplumların pek çoğunun ilk olarak anaerkil döneme sahip olduğu ile ilgili pek çok çalışma mevcuttur. Örneğin anaerkil dönemin varlığının açıklandığı, ataerkil döneme geçiş aşamaları ve tekrar yeni bir anaerkil döneme geçişin savunulduğu çalışma hakkında detaylı bilgi için bk. (Uludağ, 2023). Bununla birlikte arkaik toplulukların yaşayışı, anaerkil topluluk ve yaşantıları ve konu hakkında yapılmış çalışmalar ile ilgili örnekler hakkında detaylı bilgi için bk. (Reed, 2012).

[nefret] ve *ándras* [adam] kelimelerinin birleşiminden oluşmakta ve Cambridge sözlüğünde “erkekler için nefret duyguları”² olarak ifade edilmekte ve farklı şekillerde, durumlarda ve ortamlarda karşılaşılmaktadır.

Paul Natharson ve Katherine K. Young, *Spreading Misandry* adlı çalışmalarında genel olarak “erkek düşmanlığı” olarak da nitelendirilebilecek olan misandri kavramının, üç ciltlik bir çalışmanın *Beyond the Fall of Men* adlı birinci cildindeki erkekler için negatif yaklaşımlardan hareketle, 1990’lı yıllarda ortaya çıktığını belirtmektedirler (Natharson ve Young, 2001: ix).³ Amerika ve Kanada’da popüler hâle gelen bu ifadenin temelde “siyahi kültür”, insanların beyaz-siyah olarak ayrılmasına yönelik bir yaklaşım olarak ortaya çıktığı ifade edilebilir. Mizojini ile farklı olarak başlangıçta misandri tüm “erkek” ırkını ele alarak değil, spesifik bir insan topluluğuna bağlı olarak ortaya çıkmış, tarihi süreç içerisinde gelişme ve yayılma göstermiştir.

Modernite bağlamında değerlendirilecek olursa hem sosyal yaşamda hem de sosyal medyada erkeklerin davranışları üzerine pek çok yorum getirilmektedir. Örneğin hem maddi hem fiziksel hem de duygusal olarak güçlü olma tabusu, erkeklerin hem modern hem de arkaik toplumlarda en çok karşılaştıkları kalıp yargılardan biridir ve günümüz modern toplumunda sosyal medya aracılığıyla da gerek mizah gerek sarkazm gerekse de doğrudan hakaret içerikli ifadelerle bu baskı uygulanmaktadır. Bu duruma örnek olarak gözlem yöntemiyle elde edilmiş veriler verilebilir. Erkeklerin küpe takmaları hususunda Kayseri’nin, Balıkesir’in birtakım köy ve kasaba gibi bölgelerinde kadınlaştıkları ya da kadınsı bir özellik kazandıkları gerekçesiyle hakaretimiz ifadelerle tepkiler verildiği görülmüştür.

Her ne kadar yasal haklar ve bireysel değerler açısından kadın ve erkek eşit olsalar da bilimsel ya da değil gerek çocukluk evresinde gerekse de ilerleyen yaşlarda kadın ve erkek eşit değildir (Ghiglieri, 2002: 7). Genellikle biyolojik farklılıklara ya da fiziksel yetiye bağlı olarak değişmekle birlikte nörofizyolojik ve bilişsel olarak da kadın ve erkek farklılaşmaktadır.⁴ Burada seçilen meslekler, yaşayış tarzı, bakış açıları gibi pek çok unsur da cinsiyete göre değişmekte ve bu bağlamda davranışlar ve karşı davranışlar da çeşitlenmektedir.

Kadın ve erkek davranışları yalnızca tek bir bağlamda ele alınmamalıdır. Biyolojik farklılıklar, nörofizyolojik yapılar ve kültür,

²Konu ile ilgili örnek cümleler ve ilişkili ifadeler için bk. (URL 1).

³Mizojini ile ilgili çalışmaların 1790’lı yıllarda ortaya çıktığı göz önünde bulundurulduğunda, erkekler için nefretin belirli bir nosyon bağlamında değerlendirilmeye kadınlara nazaran iki yüzyıl kadar bir süre sonrasında başlaması dikkat çekicidir. Burada düşünülmesi gereken temel noktalardan biri, niçin arada iki yüz yıl kadarlık bir süre olduğu ve bir diğer nokta ise misandri kavramını ortaya koyma ve bu alanda çalışma yapılma gerekliliğinin nasıl gerçekleştiğidir.

⁴Kadın ve erkek arasındaki nörofizyolojik ve bilişsel farklılıklar hakkında daha detaylı bilgi için bk. (Brizendine, 2021).

toplumsal cinsiyeti oluşturmada en etkin rolleri oynayan unsurlardandır. Ancak bu unsurlar tek başlarına bir yapı oluşturmamakta, her bir kalıp yargıda neredeyse ortak bir etkiye sahiptirler. Bu bağlamda değerlendirildiğinde geçiş dönemlerindeki kültürel yapılaşmalar ve bu yapılardaki farklılıklar da hem kültür hem biyoloji hem de bilişsel olarak incelenebilecektir. Keza bu dönemlerdeki davranış örüntüleri ve gelenekler de bakış açısına göre hem misandri hem de mizojini bağlamlarında değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte kültürün davranışlar üzerinde biyolojiye nazaran daha çok etkiye sahip olmasından dolayı (Ghiglieri, 2002: 12) toplumsal ve kültürel tabuların, biyolojiye göre kalıp yargılar ve davranışlar üzerinde daha fazla etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Geçiş dönemleri ve erkeklerin yaşam boyunca geçtikleri eşikler, ritüelistik ve gelenek bağlamlarında değerlendirilse de aynı zamanda bu yapılar içerisinde erkeklere yönelik kalıpyargılar da bulunmaktadır. Alışıldık söylemler, davranış kalıpları, ritüeller gibi pek çok kültürel yapı içerisindeki misandri unsurları, İzmir ili sınırlandırılmasıyla her eşik için ayrı ayrı incelenecektir.

Türkiye Sahası Geçiş Dönemleri ve Bu Dönemlerdeki Misandri Unsurları

Sosyo-kültürel yaşamda kuşaklararası aktarılan pek çok gelenek ve ritüellerin temelinde belirli eşiklerden geçişin olduğu görülmektedir. Bireyin hayatı, hangi tip bir topluma ait olduğu önemli olmaksızın bir yaştan diğerine ve bir uğraştan diğerine başarıyla geçmekten ibarettir (van Gennep, 2022: 11). Bu başarılı geçiş, çeşitli eşiklerle somutlaştırılmaktadır. Bu eşiklerden geçebilmek için uygulanan ritüellerin kutsama, koruma, bereket gibi çeşitli amaçları vardır. Genel olarak temelde “doğum – evlenme – ölüm” olarak üç ayrı döneme ayrılmakla birlikte her bir ana dönem içerisinde ayrı alt dönemler de görülmektedir.

Bu ana dönemlerde kümelenen gelenek, yaşayış ve ritüeller içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar toplumların geleneksel kültürlerinin ana bölümlerini (Örnek, 1977: 131), normlarını ve nosyonlarını oluşturmaktadırlar. Bu normlardan biri olan toplumsal cinsiyet yaklaşımları ise ana bölümlerin alt işlevi olarak görülmektedir. Alt işlev olmasına rağmen davranış ve ritüel kalıplarının oluşmasında etkin bir rol oynamaktadır.

Geçiş dönemleri Türk sosyo-kültürel yapısında temel yapı taşlarından birisidir. Hemen her toplumsal yaklaşım, inanış, norm, yaşayış ve gelenek geçiş dönemleri içerisinde ortaya çıkmakta ve bu çerçevede değerlendirilebilmektedir. Çünkü bireylerin yaşayışı ardı ardına gelen aşama ve gelişmelerden ibarettir ve tüm bu aşamalar belirli bir bütün içerisinde değerlendirilebilmektedir (van Gennep, 2022: 11). Geçiş dönemlerinde bireylerin eşikleri atlamadaki ritüelistik davranış örüntüleri

ve kalıpları hem fiziken bir geçme eylemine hem de soyut anlamda değişimlere bağlı bir normlar bütünüdür.

Geçiş dönemleri “doğum, evlenme ve ölüm” olmak üzere üç ana dönemde ele alınmaktadır:

Doğum

Geçiş dönemlerinden ilki olan doğum; hamilelik, doğum ve evliliğe kadarki süreci kapsamaktadır. Kadına duyulan saygının arttığı, ona benlik ve bütünlüğün erkeğe de güven, soy sop kazandıran ve yaşamın başlangıcı olan doğum olayı, ebeveynlerin bağlı buldukları toplum ve grup içerisindeki yerlerini sağlamlaştırır (Örnek, 1977: 132).

Toplumsal olarak doğum olayında doğacak olan çocuğun cinsiyeti çoğunlukla büyük bir önem arz etmektedir. Bu önem derecesini düzenleyen toplumsal normların temelinde hem somut hem de soyut pek çok sebep bulunmaktadır. Sosyal yaşamdaki iş gücü paylaşımı, soyut olarak güç gösterisi, toplumsal kalıp yargılar bu sebeplerden birkaçı olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkek çocuğa sahip olma ya da doğacak çocuğun erkek olması gerekliliği, postmodern yaşamda değişmekle birlikte Doğu Anadolu Bölgesi, Balıkesir’in Ayvalık ilçesi gibi günümüz toplumunun bazı kesimlerinde önemli ve dahi zorunlu görülmektedir. Erkek çocuk; ebeveynleri için birer güç, toplumsal statü, soyun devamlılığı, maddi ve manevi garantilik olarak görülmektedir.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde erkek çocuğu, doğduğu andan itibaren hâlihazırda belirli görevlerle doğmaktadır. Kendisine yüklenen bu görevleri gerçekleştirme zorunluluğu bir edim olarak bilinçdışına yerleşir. Bilinçdışındaki bu edimler kalıtsal aktarım yahut arketipler şeklinde kişidışı kolektif bileşenler ile (Jung, 2020: 102) kuşaklararası, ritüellerde, geleneklerde ve nesiller arasında aktarılır.

Çocukluk Dönemi

İnsanın ruhsal ve bilişsel dünyasının dış dünyadan edinilen bilgilerle şekillenmesi, her insani varlığın çevresine uymak zorunda oluşundan ileri gelmektedir (Adler, 2022: 39). Böylece erkek çocuğu, doğduğu çevrenin kendisinden beklediği görevleri yerine getirmek için uğraşacaktır. Özellikle Türkiye sahasında erkek çocuğundan beklenen ve öğretilen ilk yaklaşımlardan biri ağlamaması ve korkmamasıdır. Düşüğünde, üzduğünde, canı yandığında insan ilksel tepkilerden biri olarak ağlama refleksi göstermektedir. Ancak erkek çocuklarının ağlama emareleri sergilemesiyle birlikte çevresindeki insanlar tarafından “erkek adam ağlamaz” yaklaşımı, çocuğun duygularını bastırmasına ve sonraki yaşam döngüsünde de ağlamamak için çaba sarf etmesine sebep olmaktadır.

Karanlık bir sokaktan geçerken bir erkek ve bir kadının tek başına yürüdüğünü gördüğümüzde erkeğin mi korktuğunu düşünürüz, yoksa kadının mı? Toplumsal kalıp yargılar, bu soruya büyük oranda kadının

korktuğu ve erkeğin korkmadığı cevabının verilmesine aracı olacaktır. Burada erkeklerin de aslında korkmuş olabileceği düşüncesi, ikinci bir ayrıntı olarak zihne gelecektir. Bunun sebebi erkeğin bilişsel ya da fizyolojik edimleri değil, toplumun erkek çocuğuna “korkmama”yı ya da korktuğunu belli etmemesi gerektiğini öğretmesinden ileri gelmektedir.⁵

İnsanlık tarihi geneli itibariyle yenilikçidir ve erkek bireyler için bir nevi pozitif ayrımcılık olarak değerlendirilebilecek bir şekilde ayırt edici ve toplum içerisinde değer verilme ihtimali dışında sürekli olan bir kültürel devrim tarihidir ve bu sebeple de özellikle erkekler için özel bir kimliksel temeli yoktur (Nathanson ve Young, 2012: 11). Bu bağlamda değerlendirildiğinde “güç” ile bağdaştırılan erkek bireylerin toplumsal bir konumlandırılması tarihsel süreçte zayıf kalmıştır. Buna Titanik batarken önceliğın kadınlara ve çocuklara verilmesi, sağlıklı olan erkeklerin yaşamlarının göz ardı edilmesi; bu temellendirilmenin zayıflığına bir örnek olarak verilebilir. Gerek İzmir bölgesinde gerekse de genel itibariyle Türkiye sahasında erkeklerin güçlü olması, ağlamaması gerektiği gibi yaklaşımların toplum tarafından sıklıkla öğretildiği görülmektedir.

Erkeklerin güçlü olması, korkmaması öğretisinin belki de en çok sarsıldığı dönemlerden biri ise çocukluk evresinde gerçekleşen sünnet törenidir.

Sünnet

İslâmiyet’in bir gerekliliği olarak uygulanan sünnet, erkek çocuklarına⁶ yapılan ve glans penisi örten prepişyum adı verilen sünnet derisinin belirli flekil ve uzunlukta cerrahi yolla kesilerek alınması ve penis uç kısmının açığa çıkarılması işlemidir (Balkan ve Kılıç, 2005: 22). Sünnet bir cerrahi işlem gibi görülmekle birlikte bu işlemin dışında geleneksel pek çok davranış, rit ve somut kültürel unsurlar görülmektedir.

Genellikle en geç 14-15 yaşlarında yapılması beklenen sünnet, postmodern toplumlarda erkek çocukları doğdukları andan itibaren genellikle ilk yaşları dolmadan hastanede tıbbî bir operasyonla gerçekleştirilmektedir. Ancak günümüz pek çok bölgesinde görüldüğü gibi hâlen ev ortamında, bir sünnetçi eşliğinde ritüelistik bir gelenek olarak da sünnet gerçekleştirilmektedir.

⁵ Buna bağlı olarak ise erkek çocuğunun güçlü olmak için duyduğu şiddetli istek belirli bir düzeye geldiğinde çocuğun erkek olarak dünyaya gelmenin imtiyazlı durumunu tercih ettiği görülür (Adler, 2022: 108). Ancak bu “imtiyazlı” olarak görülen durum, uzun vadede erkeği güçlü olma zorunluluğuna götürmekte ve erkeğin hayatında “güçsüz” olarak addedilen davranışları – insani, refleksif ya da fizyolojik davranış veya tepkileri – yerine getirememekten kaynaklanan psikolojik, fiziksel ya da psikosomatik hastalıklarla karşı karşıya bırakmaktadır.

⁶ Bazı İslâmî topluluklarda kadın sünnetleri de görülmektedir. Daha çok mizojini temelli yaklaşılan bu davranış, İslâmiyet’in bir şartı olmamakla birlikte kadınların cinsel birliktelikten keyif almaması, bekaretin vurgulanması ve korunması gibi amaçlarla uygulanmaktadır. Kadın sünnetleri ile ilgili detaylı bilgi için bk. (Toubia 2014).

Türkiye sahasında sünnet hem arkaik Türk toplumlarının gelenekleri hem de semavi dinin gerekleri ile birlikte gerçekleştirilmektedir. Sünnet yerine at üstünde getirilen çocuğun ya sünnet öncesinde ya da sünnet sonrasında serçe parmağına kına yakılır. Geleneksel sünnet yatakları nazar boncuğu ve yanına “maşallah” yazısı ile kırmızı ya da çeşitli renklerde cibinlik şeklinde tülbentlerle süslenmektedir. Modern sünnet yataklarında ise beyaz bir örtü, cibinlik ve yatağa asılı nazar boncuğu ile maşallah yazısı görülmektedir. Bununla birlikte sünnet tekbir getirilerek yahut dua okunarak yapılmaktadır.

Sünnet, çocuğun ilk erginleşme ve eşik atlama olgusudur. Toplum içerisinde çocukluktan erkeklığe geçiş olgusu olarak görülen sünnet, erkek çocuğu için travmatik bir olaydır. Her ne kadar modern topluluklarda doğumdan hemen sonra cerrahi bir müdahale ile sünnet yapılırsa da geleneksel olarak sünnet, kutlama alanının ortasına kurulan bir yatakta tüm katılımcıların önünde ya da düğün öncesi/sonrasında çocuğun kendi evinde bir odada içeride sünnetçi, kirve ve belki birkaç kişi ile birlikte gerçekleştirilmektedir. Çocuk tüm sünnet boyunca uyanıktır ve yapılan müdahaleye şahit olmaktadır. Toplumun öğretilerinden olan korkmama ve ağlamama davranışlarını sergilemek, güçlü olmak zorunda olduğu bir süreç sonunda çocuk, “artık erkek olma” öğretisi ile karşılaşmaktadır.⁷ Davranışlarında, yaklaşımlarında yaşıtlarına ya da sünnet olmayan akranlarına karşı bir değişme, üstünlük yaklaşımı görülmektedir. Sünnet, erkek çocuğunun duygularını bastırma ve güçlü olma eşiklerini geçtiği bir dönemdir.

Ergenlik

Her iki cinsiyette de ergenlik, farklı şekillerde ancak benzer zorluklarda gelişmektedir. Erkek, ergenliğe girdiğinden itibaren pek çok eşik atlamakta ve kendini yani “erkeklğini” kanıtlamaya çalışmaktadır. Ergenlik dönemi fizyolojik tepkilerinden ziyade psikolojik olarak değişme, dönüşme dönemi olarak da ifade edilebilir.

Bu dönemlerde ergenlik dönemine girmiş çocuğa olağanüstü bir insan olduğu izlenimini verebilecek tuhaf düşünceler ve dürtüler ortaya çıkar ve kaygısını ya da kafa karışıklığını örtbas etmek için doğal olmayan tavırlar, yapmacıklıklar, gerçekçi olmayan tutumlar, tuhaf ilgiler ya da eğilimler üstlenir (Sandy, 1932: 486). Çocuk, özellikle duygusal yaklaşım sergilemesi gerektiği durumlarda – hoşlandığı kıza açılma, yaşadığı üzücü bir duruma karşılık gösterdiği davranışlar– verdiği tepkiler, ifade biçimleri bazı durumlarda her zaman sergilediğinden farklı tutumlar sergilemesine sebep olabilir. Çocukluktan itibaren baskıladığı, görmezden geldiği, hasır altı ettiği tüm duygu durumları; ergenlik döneminde baskılayamayacağı kadar yoğun olabilir.

⁷ Erkeklerin sünnet ile ilgili tecrübeleri, bu olay ile ilgili hissettikleri ile ilgili görüşler hakkında bk. (Yavuz 2014).

Bunun yanında “küpeli takma” davranışı da erkeklerin toplum içerisinde çeşitli tepkiye maruz kalmalarına sebep olmaktadır. Bu tepkilerin bir kısmı “küpeli, kız gibi, top” gibi hakaretimiz ifadeler olmakla birlikte göz devirme, iletişim kurmama gibi sözsüz tepkiler de olabilmektedir.⁸

Erkeklerin beğendikleri ya da hoşlandıkları kişiye açılmaları, duyguların doğru ifade edilmesi, karşılık bulamama ve alay edilme korkusu; ergenlikte geçilen önemli eşiklerden biridir. Burada alışılmış sosyo-kültürel yaklaşım, duyguları ilk olarak ifade etme, gösterme veya teklif etmenin kısacası duygusal bir ilişki için ilk adımın erkek tarafından atılması gerektiği anlayışıdır. Bu yaklaşım çerçevesinde erkek, ergenlik dönemine kadar duygularını bastırmasının ardından bu dönemde duygularını ifade ederek yeni bir eşiği⁹ geçmiş olur.

Evlilik

Ergenlik döneminde eşikleri geçen erkek, yetişkin hayatında da pek çok zorluk ve baskı ile karşılaşmaktadır. Bu baskıların en fazla ve yoğun olduğu dönemlerden birisi de evlilik dönemidir. Evlilik döneminde erkek kendisini pek çok yönden kanıtlamak zorundadır. Bu yönlerden biri maddiyattır.

Mizojinik bir yaklaşımla sıklıkla evliliğin kadınların satın alınmasına benzeyen terimlerle tanımlanmasına (Singer, 1973: 80) ve de kültür içerisinde başlık parası gibi kadının satın alındığına yönelik birtakım gelenekler bulunmasına rağmen evlilik ve maddiyat bağlamında erkeklere gösterilen toplumsal baskı ve kalıp yargıların daha fazla görüldüğü söylenebilecektir. Örneğin bir erkeğin evlenebilmek için çalışıyor olması ve tek başına bir evi geçindirebilecek kadar gelir elde ediyor olması beklenmektedir. Çünkü, her ne kadar modern toplumlarda bu durum gittikçe azalmaya başlasa da, bir kadının evlendikten sonra çalışmaması yahut çalışmak istememesi; sosyo-kültürel yaşamda gariptir. Ancak erkeğin çalışmaması ya da çalışmak istememesi, evlendikten sonra eşinin kendisine bakması talebi; toplumsal olarak yadırganmakta, onaylanmamaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde erkeğin sürekli

⁸ Bu duruma bir diğer örnek olarak Hürriyet gazetesindeki “Crop Top’lar Erkek Gardroplarına da Girdi” başlıklı haberi verilebilir. Haber yazısındaki erkeklerin crop top (kısa üst giysileri) giymeleri hususunda “bu fikir size biraz değişik gelebilir ama kadınların smokin giymesi fikri de ilk başta hoş karşılanmamıştı” ifadesi, erkeklerin “kadın giysisi” olarak görülen bir eşyayı kullanmaya başlamalarının toplum içerisinde hoş karşılanmayacağını göstermektedir (URL2).

⁹ Erkekler için “erkek olma” ifadesi sözsözsel bir ödöl niteliğindedir. Sünnet olma, ilk cinsel birlikteliği – Türk toplumu içerisinde “milli olmak” tabiri ile de açıklanmaktadır-, evlenme, baba olma gibi eşiklerde bu sözsözsel tabir halk arasında erkeklere karşı kullanılmaktadır. “Erkek olma” ifadesi, toplumsal cinsiyetli bir ruhsal mizaç ya da kültürel kimlik olarak başarı akdidir (Butler, 2020: 73). Erkekler bu eşikleri geçerken psikolojik ve kültürel baskıya maruz kalmaktadır.

olarak çalışması hatta bununla birlikte maddi olarak araba, ev gibi varlıklara da sahip olması beklenmektedir.¹⁰

Erkeğin yaşı ilerledikçe iş bulması hususunda çevresinden gördüğü baskı, evlenebilmesi için iş bulması zorundalığı; erkeği psikolojik ve dahi psikosomatik olarak zorlamaktadır. Saç dökülmesi, zayıflama, içe kapanıklılık gibi pek çok fizyolojik ve psikolojik sorunlarla erkeğin bu dönemlerde daha yoğun bir şekilde karşılaştığı söylenebilecektir.

Erkeğin iş bulma sürecinde karşısına çıkan engellerden biri de askerliktir. Erkeğin askere gidip gitmemesi, işe alım sürecinde etkin rol oynayan durumlardan biridir.

Askerlik

Askerlik, ulus devlet yapılanmasında sadece belirli bir yaştaki erkeklerin yapmakla yükümlü olduğu, ülke güvenliğini sağlama görevini yerine getirdiği bir hizmet (Yavuz, 2014: 116) olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşamlarının belirli bir döneminde ve belirli bir süre gitme yükümlülüğü bulunan askerlik, pek çok erkek için bir engel teşkil etmektedir. Örneğin işe başlama sürecinde askerlik görevinin yerine getirilmemiş olması, işverenlerin tercih etmediği bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır ve çoğunlukla da “askerliğini yapmış olmak” şartı koymasına neden olmaktadır. Bu şart aynı zamanda evlenmek isteyen bireylerin “kız isteme” merasimlerinde de karşılaşılmaktadır. Askerliğini yapmayan erkekler için evlenmek istedikleri kadınların ailesi tarafından da genellikle “askerliği yapma” şartı koşulmaktadır.

Cumhuriyetin ilan edildiği ilk dönemlerde 3 yılı bulan askerlik, evlenip giden ve çocuğunun doğumunu, büyümesini gözlemleyemeyen erkeklerde, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kurulması için engel teşkil etmektedir.¹¹

Bununla birlikte ilerleyen yıllarda askerlik süresi değişmekle birlikte günümüzde “bedelli” olarak dahi olsa en az 20 gün bir erkeğin askere gitmesi gerekmektedir. Bu durum kişinin yaşamını sekteye uğratmakta ve maddi olarak bir yükümlülük altına sokmaktadır. Bununla birlikte koruma ve

¹⁰ Bu durumun en somut örneklerinden biri olarak evlendirme programları verilebilir. Evlendirme programlarından olan “Kismetse Olur” ve “Evleneceksen Gel” programlarının gerek tanıtım bölümlerinde gerekse de bölüm içlerinde erkeklerden beklenen en temel özelliklerin zengin olması, araba ve eve sahip olması gözlemlenmiştir. Konu ile ilgili bu programlardan “Evleneceksen Gel” isimli programın bölümünde erkek adayın maddi gelinine gelin adayının “arabamın mazotuna yetmez” şeklindeki ifadesi de konu hakkında bir örnek teşkil etmektedir (URL-3).

¹¹ Bu yaklaşım, Ayvalık ilçesinde yapılan derlemeler ve gözlemler sonucunda oluşturulmuştur. Kaynak kişiden derlenen ifadede babasının askere giderken abisinin yeni doğduğu ve babasının askerden döndükten sonra oğlunu tanıyamadığı, sonrasında da kendi çocuğu olarak kabullenme sürecinin görece diğer çocuklarına nazaran daha uzun sürdüğü belirtilmiştir (KK-1).

güvenlik olarak da bir erkeğin gerektiği sırada ülkesini koruyabilmesi için askerlik vazifesini tam anlamıyla yerine getirmesi beklenmektedir.

Yaşamlarından belirli bir dönemin ayrılması, işe girme zorluğu ya da maddi sıkıntıların yanında askerliğin erkeklerin psikolojik olarak da sorun yaşamasına sebep olduğu görülmektedir.¹² Askerliğe gidilen bölge ve bu bölgedeki fiziksel sorunlar, erkeklerde çeşitli travmalara sebep olmaktadır. Travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, panik atak gibi pek çok psikolojik sorun ile karşılaşmaktadır.¹³

Erkeklerin benlikleri, sosyal kabulleri için bir geçiş dönemi olan askerlik; sadece erkek cinsiyetinden beklenen bir durum olmasıyla erkeklerin karşılaştıkları toplumsal baskı olarak ele alınabilmektedir. Askere gitmeyen ya da sağlık sorunlarından dolayı gidemeyen kişilerin toplum içinde “çürük”, “yarım erkek” gibi tabirler ile anılması, ebeveyn olarak çocuğuyla sağlıklı bir ilişki kuramaması ve aile birliğinin sekteye uğraması, iş bulmakta yaşadığı zorluklar, maddi yükümlülük, evlenememe gibi baskılarla askerlik; bir misandri unsurudur.

Evlenme

Evlilik kurumu gerek bizatihi çiftler gerekse de aileler için yoğun ve zorlu bir süreç olarak görülmektedir. Bu süreç maddi ve manevi olarak çiftler için zorlu olmakla birlikte toplumsal olarak da beklentileri karşılamak hususunda da çeşitli baskılara maruz kalmaktadırlar.¹⁴

Erkeklerin evlilik konusunda maruz kaldıkları toplumsal kalıp yargıların temelinde maddiyat olduğu görülmektedir. Para kazanması, çalışması beklenmektedir. Kadınların aksine, işgücünün dışında kalan erkeklerin çoğu zaman işveren, evlilik ve ebeveynlik gibi temel sosyal kurumlarla bağlantısı kopmaktadır (Halpern-Meeke ve Talkington, 2022: 100). Bu duruma evlenememek, toplum içerisinde maddî bir geliri olmadığından ve erkeklerin sahip olması beklenen gücü de elinde bulundurmadığından toplumsal bir baskıya maruz kalması sebep olarak verilebilir.

Konuyla ilgili kaynak kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde ortak bir görüş olarak bir evin geçiminin sağlanmasının ilk etapta erkekten beklendiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda çalışmayan bir erkeğin evlenme

¹² Askerliğe gitmiş kişilerin ve yaşamış oldukları gerek psikolojik gerekse de fiziksel zorlukları ile ilgili kişisel deneyimleri hakkında detaylı bilgi için bk. (Selek 2021).

¹³ Konu hakkında detaylı bilgi için bk. (Koçer 2019).

¹⁴ Bu bölümde evliliğin yanında boşanma evresinde de misandri unsurları görülmektedir. Doğrudan bir bölüm yahut bir eşik olarak incelememekle birlikte boşanma evresindeki misandri unsurlarına da yer vermek gerekmektedir. Her ne kadar Türk Medeni Kanunu'ndaki madde değişse de özellikle düğünde takılan altınların kadınlara verilmesi ve boşanma sonrasında erkeğin nafaka verme zorunluluğu, erkekler için maddî bir zorluk yaratmaktadır.

isteği genellikle iş buluncaya kadar ertelenmektedir. İş bulduktan sonra ise kazancın miktarı da en az iki kişiyi geçindirecek kadar olması gerekmektedir. Çünkü sosyal hayatta evlilik ve sonrasındaki tüm masrafların erkek tarafından karşılanması gerek düşüncesi hâkimdir. Her ne kadar günümüz yaşantısında bu toplumsal yargılar azalmış görünse de varlığını sürdürmektedir. Erkekler genel olarak gerek metinlerde gerekse de yaşam içerisinde karar veren, ailenin başkanı ve evin giderlerini karşılamakla görevli birisi olarak gösterilmektedir (Yılmaz, 2018: 6).¹⁵

Bununla birlikte evlilik esnasında eşya seçimi, ev seçimi ve evin düzeni hususunda erkeğin rolü ve söz hakkının az olduğu ya da hiç olmadığı görülmektedir. Ev ile ilgili alınan ya da alınacak eşyalarda, eşyaların renginde karar merci genellikle kadın olmaktadır ve erkek kendi evi olmasına rağmen seçim konusunda çoğu zaman karar verememekte ya da fikir sunamamaktadır.

Erkeklerle yönelik yapılan güç ile ilgili kalıp yargılar hem maddî hem duygusal hem de fiziksel olarak görülmektedir. Erkeklerin hayatlarının her alanında güçlü olmaları gerekliliği sosyo-kültürel yaşamda en çok görülen misandri unsurlarından biridir. Evlilikte bu unsurun genellikle maddî yönü baskın olarak görülmekle birlikte ebeveynlik döneminde hemen her alanda erkeklerin güçlü olması beklenmektedir.

Ebeveynlik

Doğum ve doğurma eylemi, toplumlar arasında farklı anlam ve işlevlere sahiptir. Arkaik yaşamların ilk dönemi olarak da ifade edilen anaerkil dönem, patriyarkal sisteme geçmeden önce kadınların fizyolojik edimlerinden biri olan doğurma yetisi, kadın cinsiyetine güç vermiş ve anaerkil dönemi başlatmıştır. Bu sebeple de yüzyıllar süren kuşaklararası aktarımda doğum ana dönemi kadınlarla özdeşleştirilmiş ve erkek cinsiyeti bu dönemde ikinci planda görülmüştür. Ancak her ne kadar kadının doğurma edimi ile güç kazanarak bir dönemin ana öznesi haline gelse de antik Yunan felsefesinde asıl üremeyi sağlayan, etkin ve “asıl/gerçek” rolü üstlenen babadır; kadın, yalnızca çocuğun doğması için bedeni ile uygun bir ortam sağlamaktadır (Lloyd, 2021: 25). Bu bağlamda değerlendirildiğinde erkeğin fizyolojik olarak etkin rol oynadığı ebeveynlikten toplumsal normlarla uzak tutulduğu söylenebilecektir.

Ebeveynlik, erkeklerin soyut bir şekilde toplumsal baskıya maruz kaldığı bir dönemdir. Bu dönemde erkek ile çocuğu arasındaki duygusal bağın kurulması uzun bir süreçtir. Erkeğin kalıp yargılara maruz kalma dozajının da bu sürecin uzamasına veya engellenmesine sebep olduğu görülmektedir. Doğumdan sonra babaların işlerine devam etmeleri ve ek

¹⁵ Erkeklerin işe alınması, eğitim ve coğrafya değişimlerinde erkeklerin işe girmelerinin oranları ve açıklamaları hakkında daha detaylı bilgi için bk. (Yamak vd. 2012).

olarak verilen herhangi bir izinleri olmadığından çocukları ile yeterli vakti geçiremedikleri bu duruma örnek olarak verilebilir.

Yapılan araştırmaların sonuçlarına göre çocuk bakımında asıl görevli ve etkin olan ebeveyn annelerdir ve babaların çocuklarıyla ilgilenebilmeleri için anneden izin alması ya da annenin yokluğunu doldurması gerekmektedir (Brizendine, 2021: 111). Çocukları yetiştirme görevi toplumsal olarak kadınlara addedilmiş olduğundan erkekler çocukları için ikincil ebeveyn rolünü üstlenmektedirler. Toplumsal normlar bağlamında erkeklerin çocuklarının maddi bakımını üstlenmek ve erkek çocuklarını hayata hazırlamak dışında çocuk bakımlarında “yardımcı” rol üstlenmesi, erkeklerin kendisini aile yaşantısında dışlanmış yahut önemsiz hissetmesine sebep olabilmektedir.

Bu durumun somut yansımalarını genellikle televizyon programlarında ya da reklamlarda görmek mümkündür. Özellikle çocukların izleyebileceği ve etkilenebileceği program yahut reklamlarda yansıtılan babanın aile içindeki rolü hakkında nasıl bir mesaj göndermiş olduğu (Gulas vd., 2010: 117) ele alınabilir. Çocuklar aile içindeki ebeveyn rollerini bizzat kendi evlerinde ve günümüz sosyal ve dijital ortamlarında da görerek yetişmekte ve ebeveynlik rollerine küçük yaşlardan hazırlanmaktadır.

Bu bağlamda erkeklerin her ne kadar etkin bir rol oynasa da cinsiyet hiyerarşisinde ebeveynlikte ikinci planda olması, misandri unsuru olarak değerlendirilebilmektedir.

Ölüm

Ölüm dönemi, geçiş dönemlerinin sonuncusu olarak ifade edilmektedir. Bu dönemde birey fiziksel olarak güç kaybetmekle birlikte komünial yaratımda da yalnızlaşmaya başlamaktadır. Schurtz’un yaklaşımına göre toplumsal yaratımlardaki hemen her norm ve ritin sosyalleşme iğgüdüüne yani sürü olma iğgüdüünden kaynaklandığını ifade etmektedir (akt. van Gennep, 2022: 79). Bu sebeple de komünial yaratımın dışında kalmaya başlayan birey, ölüm döneminde hem toplumsal hem de bireysel kalıp yargılarla karşılaşmaktadır.

Gerek semavi dinlerde gerekse de yaygın halk inanışlarında ölüm döneminde pek çok ritüel yapılmaktadır. Bu ritüeller geçiş dönemlerinin geri kalanında olduğu gibi pek çok eşikten geçilmekte ve bu eşiklerin atlanabilmesi için de geleneksel davranış örüntüleri sergilenmektedir. Temelde bireyler bu dönemde ölüm ve ölümden sonraki hayata hazırlanmaktadır. Bu hazırlık sürecinde ise karşılaşılan pek çok unsur bulunmaktadır.

Bu süreçte karşılaşılan unsurlardan biri de misandridir. Ölüm döneminde emeklilik ve yaşlılık alt dönemlerinin varlığından bahsetmek mümkündür. Bu dönemlerde erkeklere yönelik oluşturulan cinsiyet rolleri ve toplumsal baskıların temeli çocukluktan gelen bir öğreti olan “güç” ve

“güçlü olma” edimi çevresinde geliştiği görülmektedir. Burada özellikle emeklilik ile maddî güç, yaşlılık ile de fiziksel gücün kaybı erkeklerin toplum içerisinde pek çok baskıya maruz kalmasına sebep olmaktadır.

Emeklilik

Kişilerin iş alanında belirli bir süre çalışmasının ardından ilerleyen yaşının da etkisiyle çalışma zorunluluğunun ortadan kalktığı bir dönem olarak da ifade edilecek olan emeklilik dönemi, erkeklerin toplum içerisinde diğer dönemlerde olduğu gibi toplumsal normlara maruz kaldığı bir dönemdir. Bu dönemde erkekler genel olarak çalışma hayatından soyutlanırlar, maddî gelirlerinde düşüş yaşarlar ve sosyo-kültürel hayatta aktif bir rol oynayamazlar.

Postmodern yaşamda pasif gelire¹⁶ olan eğilim, emeklilik döneminde erkeklerin maddî güçlerini kaybetmelerini engellese de genel olarak Türkiye'nin pek çok döneminde erkekler emeklilik ile birlikte sosyal statü ve güçlerini kaybetmeye başlamaktadırlar.

Yapılan çalışmalar sonucunda emekliliğin özellikle erkeklerin cinsiyet kimlikleri açısından önemli olan kişisel kontrol ve özerklik ve sağlığında önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir (Shapiro ve Yarborough-Hayes, 2008: 50). Emeklilik döneminde kadar erkeklerin “güç” temelli yetişmesi esasında maddî olarak bir kazanım sağlayamama, çocuklarının ve bizatihi kendi hayatında bu bağlamda bir güce sahip olamama erkeklerin toplumda karşılaştığı baskılardan biridir. İşe devam etmek istediğinde karşılaştığı “yaşlılık”, erkeklerin güç kaybıyla karşılaştıkları dönemlerden biridir.

Yaşlılık

Yaşlılık dönemi erkeklerin toplumsal olarak en az baskıya uğradığı dönem olarak değerlendirilebilir. Ancak burada misandri kişinin kendi kendisine uygulaması ile görülmektedir. Fiziksel ve maddî olarak güç kaybetmenin yanında antropoz dönemiyle de erkek duygusallığı ile de karşı karşıya kalmaktadır.

Antropozun ardından erkek beyninde salgılanan hormonlarda oksitosin ve östrojen artarken vazopressin ve testosteronda azalma görülmektedir (Brizendine, 2021: 155). Bu da erkeklerin cinselliğinde¹⁷,

¹⁶ Pasif gelir genel bir ifadeyle herhangi bir çaba sarf edilmeksizin elde edilen gelir olarak tanımlanabilir. Kişi fiziksel olarak bir yerde çalışmadan borsa, döviz, kira gibi çeşitli şekillerde gelir elde etmektedir.

¹⁷ Foucault'nun “Cinselliği Tarihi” isimli çalışmasında meni kaybı yaşayan genç erkeklerin hastalandığı, korkaklaştığı, kadınlaştığı ifade edilir (Foucault, 2007: 130). Bu sebeple de erkeklerin toplum açısından karşılaştıkları temel misandri unsurlarından biri de cinselliktir. Gerek performans gerek kısırlık gerekse de aktif cinsel yaşam, erkeklerin toplum içerisinde kabulü ve “erkek olma” ile ilgili algılayışlarda etken bir rol oynamaktadır. Cinsellik ile ilgili kültürel ve dini yaklaşımlar, tarihçesi hakkında detaylı bilgi için bk. (Foucault 2007).

fiziksel güce dayalı işlerinde yani toplum tarafından erkeklere dayatılan “erkeklik” emarelerinde eksilmeye ya da ortadan kalkmaya sebep olmaktadır. Kadınlara ait görülen ve kadınsallıkla ilişkilendirilen duygusallıkta artış görülmesi ile erkekler yaşlılıkta yetişkin erkeklerce ata kültürü¹⁸ etkisiyle saygı duymakla birlikte erkek olarak değerlendirmemektedirler. Çünkü güçlü ve ketum olması beklenen erkek profili, komünal yaratımda tam tersine dönmeye ve yaşlanan erkekler bu profile uymamaya başlamıştır.

Yaşlılıkta görülen değişiklikler, kişileri psikolojik olarak da yormaktadır. Erkeklerin alışageldiği yaşam düzenlerinin değişmesi, fiziksel değişiklikler, duygusal edimler beraberinde pek çok sorunu da getirmektedir. Örneğin yaşlılarda enerji eksikliği onları birçok ölümcül hastalığa karşı savunmasız hâle getirmiştir (Vertinsky, 1991: 72). Bunun temel sebebi olarak ise yaşam standartlarının ve toplumsal rollerinin değişmesi ve bunlara adaptasyon sürecidir. Erkeklerde fiziksel değişiklikler, güçsüzlük, otorite kaybı gibi unsurlar ve toplumun buna verdiği tepkiler; yaşlılık döneminde misandri unsurları olarak değerlendirilebilmektedir.

Sonuç

Özetle, bir kültürün temel yapı taşlarından biri olan geçiş dönemleri, genel olarak pek çok toplumsal kalıp yargıyı da bünyesinde barındırmaktadır. Çalışma neticesinde cinsiyet kalıp yargıları, toplum ile bütünleşmiş ve toplumsal bir düzen oluşturmuştur. Yapılan gözlemler ve kaynak kişi araştırmaları ile çalışmada Türkiye sahasında ortak olarak görülen misandri unsurlarına yer verilmiştir. Bu bağlamda geçiş dönemlerinin ritüelistik boyutu ve içeriğinden ziyade dönemler içerisinde sosyo-kültürel yaşamda erkeklerin karşılaştıkları kalıp yargılar açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada hedeflenen sonuç olarak geçiş dönemleri içerisinde görülen misandri unsurlarının da aslında toplumun bir yapı taşı olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Her ne kadar postmodern toplumda bireylerin geleneksel davranış örüntülerine yaklaşımı değişse de toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının toplumda düzen oluşturucu bir işlevi de olduğu gözlemlenmiştir.

Bir toplumda karşılaşılan durumlar bakılan bakış açısı neticesinde değişmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları da bu bağlamda

¹⁸ Ata kültürü özetle geçmişte yaşamış ve sözüne güvenilir, kültüre ve geleneğe bağlı kişilerin görüşleri, sözleri ve yaşayışlarının bir nevi kaide bütünü olarak ifade edilebilir. Atalar günümüzde erk olarak görülmekle birlikte sadece tek bir cinsiyete bağlı olarak değerlendirilmeyebilir. Ata kültürü, toplulukların geçmişinden geleceğe aktarılan, toplum düzenini sağlayan temsilcilerin sözleridir. Türk kültüründe atalar geçmiş, şimdi ve gelecek olarak üçlü bir zaman tasavvuruna sahiptir (Çetin, 2021: 172). Bu bağlamda değerlendirildiğinde atalar kültürü, komünal yaratımda organik bir köprü görevi görmektedir. Atalar kültürü ve Türk kültüründe atalar kültürü hakkında daha detaylı bilgi için bk. (Yıldız Altın, 2018).

değerlendirilebilmektedir. Örneğin ebeveynlik döneminde çocuğa bakma görevi pek çok açıdan hem mizojini bağlamında hem de misandri bağlamında değerlendirilebilmektedir. Toplumsal bilinçaltı ve komünial yaratım, olguların ya da olayların yönüne göre çeşitli normlar yaratmıştır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, biyolojik olarak sahip olduğu cinsiyetin kültürel yapılaşmada anlamlar kazanması olarak ifade edilirse aslında cinsiyet kalıp yargılarının tek bir cinsiyet nazarında olmadığı görülebilecektir.

Cinsiyet olgusu ya da cinsiyet hiyerarşisi insanlığın temel sorunsallarından birini oluşturmaktadır. İnsanlığın düşünme ve düşüncelerini ifade edebilme becerilerini geliştirmeye başladığı andan günümüz postmodern yaşantısına ve muhtemel gelecekte de çeşitli şekillerde varlığını sürdürmektedir. Ancak burada hem cinsiyetlerin kültürel edimlerinin dışavurumu hem de bu normları kabullenışı ile sosyo-kültürel hayatına adapte edişi önemlidir. Yani aslında kişilere verilmiş kimlikler ayrı birer bütün hâline gelerek yayılmaya ve aktarılmaya devam etmektedir. Bu bağlamda bu kültürel pratikler sayesinde üretilen normlar gelenekler, yaklaşımlar ve öğretiler ile kişilere öğretilir ve aktarılmaya devam eder.

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları mizojinik bir yaklaşımla değerlendirildiğinde erkekler sosyo-kültürel ortamda hiçbir kalıp yargıya maruz kalmamaktadır. Ancak bu yaklaşım, günümüz yaşantısında özellikle tek başına bir gece eğlence mekânına giden erkeklerin yanlarında bir kadın olmadığından ve erkek oldukları için alınmadıkları gerçeği ile çürütülebilir. Bireyler davranışları neticesine göre toplumda kabul görmektedirler. Bu bağlamda sadece cinsiyet özelinde her iki cinsiyetin de pek çok farklı sebeple toplumdan dışlanabildiği davranışlar neticesinde de farklı şekillerde baskıya maruz kaldığı görülmektedir.

Patriyarkal sistemde cinsiyet hiyerarşisi olarak bakıldığında erkekler ve kadınlar birbirlerine karşıt ve farklı nosyonlar ile özdeşleştirilmişlerdir. Bu bağlamda toplum; cinsiyetlere atfedilen özelliklerin dışına çıkılmaması ve bu nosyonların devamlılığı için cinsiyetlere yönelik toplumsal cinsiyet normlarını oluşturmuş ve kullanmıştır. Bu sebeple de erkekler yaşlılık döneminde bu normların biyolojik olarak dışına çıktığından toplumsal kalıp yargıların kişiye yüklediği psikolojik normlarla karşılaşmaktadır.

Geçiş dönemleri bir kültürün, toplumun, yaşayışın yapı taşı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının da bir nevi bu yapıtaşlarının içerisinde varlığını gösteren dayanak olduğu ifade edilebilecektir. Cinsiyet olgusu ve bu olguya yüklenen anlamlar; bir anlamda geleneklerin, kültürün ve yaşamın düzenini kurma ve devam ettirme görevi yüklenmiştir. Bireyler bu düzen içinde yer edinmeye ve yaşamını idame ettirmeye çalışır.

Sonuç olarak yaşanan olaylar, karşılaşılan durumlar, gelenekler, cinsiyetlere yüklenen anlamlar ve görevler bakılan perspektife göre farklı adlandırılabilir. Postmodern dünyada sıklıkla karşımıza çıkan “toplumsal cinsiyet” olgusu içerisinde yer alan misandri olgusu da geçiş dönemleri içerisinde varlık göstermektedir. Yalnızca geçiş dönemlerinde değil, yaşamın hemen her alanında gerek kadınlara gerekse de erkeklere yönelik toplumsal kalıp yargılarla karşılaşmaktadır. Bu unsurlar, yaşamın pek çok alanında tespit edilebilmektedir. Bu tespite bağlı olarak da bireysel tutumlar toplum düzenini sağlamanın ve cinsiyet rollerinin dışında bir baskı kurmanın dışında tutulabilecektir. Toplumsal düzen, gelenekler, ritüeller, sosyo-kültürel yaşam; toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının ve cinsiyet hiyerarşisi kurmadan azade tutulmalıdır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Adler, A. (2022). *İnsan tabiatını tanıma*. (çev.: Ayda Yörükân). İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Balkan, E. - Kılıç, N. (2005). Sunnet ve komplikasyonları. *The Journal of Current Pediatrics*, 3(1), 22-23
- Brizendine, L. (2021). *Erkek beyni*. (çev.: Gül Tonak), İstanbul: Say Yayınları.
- Çetin, H. (2021). Türk toplum sözleşmesi/sosyal, siyasal ve ekonomik kültür/yazılı ata yasalar: *Orhun Abideleri ve Siyasetnameler/1. Cilt*, Ankara: Kadim Yayınları
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin tarihi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları: İstanbul
- Ghiglieri, M. P. (2002). *Erkeğin karanlık yüzü*. (çev.: Ülgen Yıldız), Ankara: Phoenix Yayınları.
- Gulas, C. S., McKeage, K. K., Weinberger, M. G. (2010). It's just a joke: Violence against males in humorous advertising, *Journal of Advertising*, 39(4), 109-120.
- Halpern-Meekin, S.- Talkington, A. (2022). Low-income families in the twenty-first century: Effective public policy responses. *RSF: The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences*, 8(5), 98-119.
- Jung, C. G. (2020). *Maskülen/erilliğin farklı yüzleri*. (çev.: Didem Gamze Erdinç), İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Koçer, M. (2019). Psikolojik yönden askerlik ve askeri ortam. *Askerlik Hizmetinde Psikiyatri*, (ed.: S. Ebrinç – K. N. Özmenler), 7-12, Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Lloyd, G. (2021). *Erkek akıl/batı felsefesinde 'erkek' ve 'kadın'*. (çev.: Mutlalip Özcan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Nathanson, P. – Young, K. (2001). *Spreading misandry/the teaching of contempt for men in popular culture*. Kanada: McGill-Queen's University Press.
- Nathanson, P. – Young, K. K. (2012). Misandry and emptiness, masculine identity in a toxic cultural environment. *New Male Studies: An International Journal*, 1(1), 4-18.
- Örnek, S. V. (1977). *Türk halkbilimi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

- Reed, E. (2012). *Kadının evrimi I/anaerkil klandan ataerkil aileye*. (çev.: Şemsa Yeğın), İstanbul: Payel Yayınları.
- Selek, P. (2021). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sandy, W. C. (1932). The mental hazards of adolescence. *Junior-Senior High School Clearing House*, 6(8), 485-487.
- Shapiro, A. - Yarborough-Hayes, R. (2008). Retirement and older men's health. *Generations: Journal of the American Society on Aging*, 32(1), 49-53.
- Singer, A. (1973). Marriage payments and the exchange of people. *Man, New Series*, 8(1), 80-92.
- Toubia, A. M. (2014). Kadın genital mütilasyonu nedir?. *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*, (der.: Pınar İlkaracan), 265-280, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uludağ, Z. (2023). Anaerkil döneme geçişte bir güç: Sosyal medya. *Culture Academy Dergisi*, 3(1), 51-70.
- van GENNEP, A. (2022). *Geçiş Ritleri/Tabular, Batıl İnançlar, Büyüler, Ayınlar ve Törenler*, (çev.: Oylum Bülbül Beşler), Nora Kitap: İstanbul
- Vertinsky, P. (1991). Old age, gender and physical activity: The biomedicalization of aging. *Journal of Sport History*, 18(1), 64-80.
- Yavuz, Ş. (2014). İktidar olma sürecinde erkeklerin erkeklikle imtihanı. *Millî Folklor*, 104, 110-127.
- Yıldız Altın, K. (2018). *Türk kültüründe atalar kültü*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi.

Elektronik Kaynaklar

URL-1:misandry.

<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/misandry> (Erişim: 23.02.2023)

URL-2: erkek.

<https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-cumartesi/crop-toplar-erkek-gardiropolarina-da-girdi-42327528> [görülme tarihi: 30.08.2024]

URL-3: Evleneceksen Gel Araba Mazotu.

<https://www.mynet.com/2-bucuk-milyar-maas-benim-arabamin-mazotuna-yetmez-demisti-umit-erdim-odedigi-parayi-paylasip-helallik-istedi-408245-mymagazin> [görülme tarihi: 30.08.2024]

Sözlü Kaynaklar

KK-1 İmran Erboz, Altınova 1948, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı. (Görüşme: 12.11.2019)

Extended Summary

There are many socio-cultural steps and creations that have been revealed in the formation process of societies. These elements create, develop and build a society or culture throughout the historical process. Both individuals and societies develop various traditions, rituals, creations and behavioral patterns throughout this process. Transition periods, which can be seen as one of these creations and as the process itself, contain many elements within

themselves. It has produced and developed elements such as traditions, rituals, approaches and behavioral patterns. Transition periods, which can be seen as one of these creations and as the process itself, contain many components within themselves. It has produced and developed components such as traditions, rituals, approaches and behavioral patterns. The elements examined in studies on transition periods in both Turkish and foreign literature are mostly in the context of tradition and scope. In addition, it has been observed that gender norms also have a widespread and effective dynamic within transition periods. When examined in this context, the scarcity of studies conducted on misandry in gender norms and the necessity of examining them in the context of gender stereotypes in studies conducted on transition periods constitute the basic problematic of the study. The hypothesis of the study is the scarcity of studies on misandry. In this context, the purpose of the study is both within the socio-cultural structure and to develop one of the needed research areas and to present a different perspective. Another aim of the study is to determine the place of gender stereotypes in socio-cultural life in transition periods by drawing attention to the elements related to misandry among the studies on transition periods.

When research on gender is carried out in both Turkish and foreign literature, it has been noticed that the majority of these studies consist of misogyny. The following keywords have been searched and examined in many journals and other platforms: Journal of American Folklore, Folklore, Western Folklore, National Folklore, Folklor/Literature, gender, misandrist, male, female, misogyny. However, although the studies on misandry have a broad perspective in terms of quality and content; one of the problems of this study was that they were few in number. Nevertheless, since transition periods have been the subject of many studies and have not been evaluated in the context of misandry; it is thought that this study will contribute to the literature and provide a different perspective.

There are many socio-cultural steps and creations revealed in the formation process of societies. These elements create, develop and advance a society or culture throughout the historical process. Both individuals and societies develop various traditions, rituals, creations and behavioral patterns during this entire process. Transition periods, which can be seen as one of these creations and as the process itself, include many elements within themselves. It has produced and developed elements such as traditions, rituals, approaches and behavioral patterns.

In this study, the concept of misandry will be explained first. After examining this concept, the transition periods in Turkey era will be explained. Afterwards, the sub-periods of these transition periods will be examined and the social stereotypes faced by men in each period will be evaluated. The main problematic of the study is that there are few studies on the concept of misandry. This study aims to approach this deficiency in the literature and also to provide a different perspective on this issue. The elements explained and evaluated in the study, as the hypothesis put forward in the conclusion section, show that misandry is a building block in transition periods and socio-cultural life. At the end of the study, it is revealed that gender stereotypes are one of the basic building blocks that ensure the order of societies.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir. /Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.